

С.О. Дітковська

ЕВОЛЮЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Статтю присвячено вивченню еволюції радянської концепції громадських організацій. Визначено основні етапи цього процесу. В рамках кожного з етапів проаналізовано термінологічні пошуки громадської активності населення; визначено змістовне навантаження терміну «громадська організація», розглянуто класифікації та принципи діяльності громадських об'єднань.

Ключові слова: громадські організації, концепція, політична система, правові акти, класифікація.

Одним із напрямів становлення України як демократичної держави є побудова громадянського суспільства. Сукупність громадських інституцій забезпечує самоорганізацію та розвиток населення, формує базис суспільства на протигагу і доповнення виконавчих структур держави. На сьогоднішній день спостерігається активний розвиток системи громадських організацій завдяки демократизації законодавчої бази. Їх роль в українському суспільстві постійно зростає. Проте, нинішня ситуація на українському політичному просторі характеризується складнощами у взаємовідносинах влади та неурядових структур. Ці складнощі обумовлені причинами, що витікають з тоталітарної доби української історії. В цьому контексті особливий інтерес представляє висвітлення з об'єктивних позицій еволюції радянської концепції громадських організацій. Це дозволить, на нашу думку, виявити реальні причини проблем на шляху розбудови громадянського суспільства в сучасній Україні.

Радянські громадські організації, з нашої точки зору, являли собою не просто суму об'єднань, не конгломерат. Вони були підсистемою, елементом політичної системи радянського суспільства, що дозволяє виявити деякі загальні закономірності їх становлення і розвитку. Ці закономірності не лежать на поверхні явищ і не можуть бути пізнані на обмеженому матеріалі якої-небудь однієї організації або всіх організацій в межах короткого відрізка часу. Звідси – необхідність розкриття

еволюції концепції громадських організацій у державі «диктатури пролетаріату».

Питання, пов'язані з аспектами дослідження радянської концепції громадських організацій, започатковано в ряді останніх досліджень і публікацій. Так, С. М. Свистович досліджував комуністичну доктрину громадських об'єднань та її еволюцію в 20-х – 30-х рр. ХХ ст. [21]. К. І. Левчук вивчав причини та наслідки кризи одержавлених радянських громадських організацій в умовах суспільно-політичних трансформацій другої половини 80-х рр. ХХ ст. [16]. Д. О. Белозьоров розглядав організаційно-правові основи діяльності громадських організацій в СРСР на поч. 1950-х — сер. 1970-х рр. [2]. І. М. Ільїна та В. В. Нікулін розглядали ідеологічні та організаційно-правові аспекти громадських організацій у радянській політичній системі в 20-ті рр. ХХ ст. [8;18]. Л. П. Белова та О. В. Добрава вивчали процес формування терміну «громадські організації» та його змістовного навантаження [1;6]. Ці дослідження розглядають проблему розрізнено в певний історичний період, комплексний же аналіз розвитку концепції громадських організацій за весь період радянської тоталітарної держави залишився поза увагою дослідників.

Виходячи з практичної та теоретичної актуальності проблеми метою статті є дослідження еволюції концепції громадських організацій в період існування радянської держави. Для її досягнення необхідно вирішити такі завдання : визначити етапи (періоди) розвитку концепції; висвітлити термінологічні пошуки громадської активності населення, розкрити змістове навантаження терміну «громадські організації» та проаналізувати класифікації громадських організацій в рамках кожного з етапів.

Більшовицька концепція громадських організацій знаходила своє вираження у ряді джерел, які й були обрані нами об'єктами аналізу:

- документи КПРС та КПУ, що визначали напрямки розвитку усіх сфер життєдіяльності країни – політичної, економічної, соціальної та духовної;
- нормативно-правові акти, що регламентували функціонування та складала основу діяльності громадських об'єднань;
- теоретичні дослідження істориків, правознавців та соціологів, щодо категорійного визначення об'єднань громадян, його змістовного наповнення, визначення принципів діяльності громадських організацій та їх класифікацій.

Радянською політичною системою була розроблена концепція громадських організацій, яка еволюціонувала протягом 20-х – поч. 90-х

рр. XX століття. Під концепцією ми маємо на увазі систему поглядів на функціонування громадських організацій в політичній системі радянського суспільства. У її розробці приймали участь вчені, у формі наукових досліджень та держава, у формі розробки нормативних правових актів. Процес еволюції відбувався у три періоди.

Протягом першого періоду – 20 – 30-ті рр. – була закладена правова основа діяльності громадських організацій, яка залишалася незмінною аж до кінця 80-х рр. Основними правовими актами були: Конституція УРСР від 1937 р. [12], документи ВЦВК і РНК СРСР, ВУЦВК і РНК УРСР: декрет «Про порядок затвердження статутів та реєстрації товариств та спілок, що не переслідують мети одержання прибутку і поширюють свою діяльність на території всього Союзу СРСР, і нагляді за ними» від 1924 р. [5], «Положення про добровільні товариства і спілки» від 1932 р. [19], положення «Як реєструвати статuti товариств і спілок, що не мають на меті добувати зиск, та наглядати за їх діяльністю» від 1932 р. [24].

Аналіз вищевказаних документів доводить, що хоча законодавство СРСР і передбачало право громадян на об'єднання, усі громадські організації створювалися з дозволу та під контролем партійних органів. Вони повинні були працювати під керівництвом правлячої партії та наповнювати свою діяльність ідеологічним змістом для досягнення цілей комуністичного будівництва. Якщо організація не відповідала цим вимогам, то її діяльність була неможливою в умовах тоталітарної системи.

Крім того, не дивлячись на конституційне гарантування права на створення та входження в різні громадські організації, в СРСР діяли обмежені рамки (згідно з Положенням від 1932 р.) з поч. 1930-х по кін. 1980-х рр. Вони жорстко регламентували цілі, завдання, структуру, зміст статутів, порядок реєстрації, створення та ліквідації громадських організацій різної спрямованості. Такі обмеження дуже часто не сприяли творчій активності та громадській значущості населення країни.

Разом з тим, в рамках законодавчої бази відбувалося формування категорійного апарату громадських об'єднань громадян. У 20-ті рр. здійснювалося це відповідно до ленінської концепції нової громадськості, в якій об'єднання населення країни стали розглядатися як важливий засіб залучення «низів» до керівництва державою. Аж до 30-х рр. вживалося поняття «добровільні товариства і союзи, що не переслідують мети одержання прибутку». Цей термін радянська влада перейняла з дореволюційного законодавства, яке відмежовувало комерційні об'єднання від товариств і спілок, що ставили перед собою культурні та інші некомерційні цілі.

Кінець 20-х років характеризувався монополізацією влади комуністичної партії, політизацію суспільного життя та утриманням під державним контролем громадських організацій. Владою було заявлено про необхідність залучення громадських організацій до активної участі в соціалістичному будівництві, докорінної перебудови форм і методів їх роботи та пролетарського контролю їх діяльності. У зв'язку з цим з'явився новий термін – «громадська організація» – у лексичному значенні типовий советізм, який зберігся і використовується до наших днів. Його смислове навантаження не було визначено.

У 20-ті – 30-ті рр. практично єдиним варіантом класифікації громадських організацій була класифікація, заснована на критерії місця організації в системі «соціалістичної демократії»: професійні спілки, кооперативні об'єднання, організації молоді, спортивні та оборонні організації, культурні, технічні та наукові товариства. Цей варіант не зазнав суттєвих змін протягом усього радянського періоду.

Теоретичні дослідження цього періоду з об'єктивних причин не привнесли істотного вкладу в розробку радянської концепції громадських організацій.

Другий період еволюції радянської концепції громадських організацій – сер. 50-х – сер. 80-х рр. – характеризується активізацією теоретичних розробок вчених щодо термінологічного визначення громадських об'єднань, їх класифікації та ознак.

Третя Програма КПРС від 1961 р. визначила метою населення СРСР побудову комуністичного суспільства, в якому як, передбачалося, держава, апарат управління та примусу самоликвідуються, а їхні функції виконуватимуть громадські організації. У зв'язку з цим у Програмі підкреслювалася необхідність більш глибокого теоретичного осмислення сутності громадських організацій. При цьому весь позитивізм перекреслюється уточненням, що «головним в цій області є вивчення та теоретичне узагальнення практики комуністичного будівництва, дослідження основних закономірностей ..... розвитку соціалізму і переростання його в комунізм» [20]. Таким чином, у програмі були офіційно закладені основи подальшої ідеологізації наукових досліджень, вивчення громадських організацій в контексті міфічного переходу суспільства від соціалізму до комунізму.

У цих умовах, в 50 – 60-ті рр. більшість дослідників – С. М. Братусь, О. Ф. Брянський, В. А. Власов, М. С. Волков, В. М. Горшенев, Д. В. Дімов, О. Г. Єгорова, М. П. Зайцев, В. В. Кравченко, П. М. Керженцев, Л. Т. Кривушкин, Б. М. Лазарев, А. І. Лукьянов, Б. С. Маньковський, Т. М. Мельник, А. В. Міцкевич, В. Р. Назарян, В. А. Перт-

чик, Л. М. Різев, В. Д. Сорокин, В. І. Терещенко – розглядали громадські організації лише як засіб переростання соціалістичної державності в комуністичне громадське самоврядування. Це обставина спровокувала розрізнений розгляд окремих проблем громадських організацій, без необхідного широкого теоретичного підходу. Так, вченими вивчалася або сутність поняття «громадська організація», або загальні ознаки громадських об'єднань, або їх класифікація, тобто системних досліджень не існувало. В результаті, до середини 60-х рр. в літературі не існувало загальноприйнятого визначення даного терміну.

Аналогічна ситуація склалася і з класифікацією громадських організацій. Єдиної загальноприйнятої класифікації не було вироблено. На нашу думку це пояснюється неможливістю зведення в єдину систему громадських організацій політичної партії (КПРС), господарських організацій (кооперації) і некомерційних добровільних товариств. Хоча вченими робилися спроби класифікації за такими ознаками: мета діяльності, роль у комуністичному будівництві, порядок створення, масштаб діяльності і ступінь оформленості, ступінь вираження ними суспільних відносин, ступінь задоволення колективних та індивідуальних потреб людини, характер членства ін.

Разом з тим, були виділені риси, властиві громадським організаціям: добровільність об'єднання; участь усіх членів в управлінні справами громадської організації; специфічні методи роботи; матеріальна участь членів у створенні майнової бази організації.

З сер. 60-х років в науці намітився новий підхід до розробки проблем громадських організацій. М. І. Данченко, В. В. Кравченко, Ю. М. Козлов, Т. П. Коржихина, Ю. А. Макаров, А. І. Пригожин, О. Д. Степанський, І. М. Чихичин, Д. В. Шутько, А.І. Щиглик та Ц. А. Ямпольська та ін. обрали єдиний об'єкт вивчення – систему громадських організацій. Доробки вчених дозволили створити в межах юридичних наук нову галузь суспільствознавства – теорію громадських соціалістичних організацій (об'єкт її вивчення – громадські організації у вузькому сенсі слова), а межах соціології – соціології організацій (об'єкт її вивчення – громадські організації у широкому сенсі слова).

Саме завдяки науковим доробкам у цей час були створені основні положення радянської концепції громадських організацій. У її основу було покладено розуміння громадських організацій як суб'єктів соціалістичної політичної системи. Через призму цієї системи розглядалася і сутність об'єднань громадян.

Громадські організації стали розглядатися у широкому і вузькому сенсі, що було обгрунтовано широким обсягом поняття, яке включає велику кількість різноманітних об'єднань громадян. Для характеристики

організаційних форм громадян у широкому сенсі застосовувалися категорії «громадські організації» (Ю. М. Козлов [9,с.85-86], Д. В. Шутько [3,с.20,235], А. І. Щиглик [23,с.3]) або «добровільні об'єднання» (Ц. А. Ямпольська [25,с.10], М. І. Данченко [4,с.61-62]). Розумілися під ними усі форми громадськості – органи громадськості, організації громадської самодіяльності, збори трудящих та масові громадські організації.

Для визначення організаційних форм населення у вузькому сенсі використовувався термін «громадські організації», «масові організації», «членські організації», «уставні організації» (М. І. Данченко [4,с.62], В. В. Кравченко [14,с.6], Ю. М. Козлов [9,с.86-87], Т. П. Коржихіна [13,с.1], Ю. А. Макаров та І. М. Чихичин [17,с.64], А. І. Щиглик [23,с.3] та Ц. А. Ямпольська [25,с.7-8]). До них відносилися партія, профспілки, кооперація, комсомол, добровільні товариства і спілки.

Щодо ознак громадських організацій, то тут автори дотримувалися порівняно єдиної позиції й виділяли наступні ознаки: добровільність об'єднання; формальна організаційна єдність, стійкість складу, структури та зв'язків між членами; наявність мети, яка дає можливість реалізації прав і так званих демократичних свобод членів.

Формулювання терміну «громадська організація» надана Ц. А. Ямпольською включає в себе зазначені ознаки. Отже, громадська організація в СРСР – це об'єднання радянських громадян, створене відповідно до їх інтересів, волі, на основах добровільного членства та самоврядування, у цілях розвитку їх самодіяльності і активності, спрямоване на участь в комуністичному будівництві [3,с.18-19]. Отже, обов'язковим для кожної громадської організації було визнання марксистсько-ленінського вчення як ідейної основи своєї роботи. Звідси випливає, що діяльність організації визначалася загальним внеском у досягнення соціально-політичних, економічних, ідеологічних чи інших цілей, поставлених партією.

Відповідно до Конституцій 1936 та 1977 рр. радянська концепція представляла систему громадських організацій таким чином: КПРС, ВЛКСМ, профспілки, творчі спілки, кооперація, добровільні товариства. Іншими словами, склалася їх сувора ієрархія [11;12]. Одночасно, згідно політичній кон'юнктурі часу, Комуністичну партію було визначено «надструктурою» – керівним ядром всіх громадських організацій, яка жорстко централізувала їх діяльність.

Таким чином, ми бачимо, що численні теоретичні напрацювання вчених не було використано при вкладанні тексту Конституції 1977 р. Її зміст повністю дублював аналогічний документ 1936 р. Отже, відбулося повернення до звичної спрощеної схеми класифікації громадсь-

ких організацій. Який же був критерій класифікації? Більшість авторів стверджують, що критерієм були цілі громадської діяльності. Однак ми бачимо явне змішання критеріїв: по цілям діяльності, за віковою ознакою (комсомол), за характером діяльності (економічні та неекономічні, політичні та неполітичні організації). Тому вважаємо, що найбільш вірогідними критеріями були близькість організації до партії, ступень виконання нею ролі «приводного ременя».

Більшість науковців використовували вищевказану класифікацію, називаючи при цьому різні критерії: мета діяльності (Ц. А. Ямпольська [25,с.55-60], А. І. Щиглик [23,с.121-134]); роль організації в побудові комуністичного суспільства (В. В. Кравченко [14,с.6]); об'єднання тих чи інших груп громадян (Ю. М. Козлов [9,с.96]). Така неоднорідність пояснюється тим, що система громадських організацій складалася з неоднорідних структур.

Мали місце й інші класифікації з використанням таких ознак як характер завдань, зміст і сфера діяльності (Ю. А. Макаров, І. М. Чихичин [17,с.73]); характер конкретних цілей і питома вага міжнародних заходів в комплексі громадської діяльності організацій (В. В. Кравченко [15,с.42-45]).

Це свідчить про практичну неможливість виробити універсальну класифікацію, що охоплювала б всі ознаки численних радянських організацій і «працювала» за будь-яких обставин. Кожен учений бере за основу систематизації ту чи іншу сторону функціонування громадських об'єднань, виходячи із специфіки свого дослідження, його цільового призначення.

У третій період еволюції радянської концепції громадських організацій – друга пол. 80-х рр. – 1991 р. відбулося її докорінне реформування, перехід на демократичні основи діяльності. Квітневий пленум ЦК КПРС 1985 р., рішення 27 з'їзду КПРС, наступних пленумів ЦК заклали основи перебудови, гласності, демократизації радянського суспільства, створили нові умови для переосмислення всієї теорії та практики функціонування громадських організацій [22,с.13].

Результатом стає трактування терміна «громадські організації» з демократичних позицій, без ідеологічного нальоту. Так, відповідно до Закону СРСР «Про Громадські об'єднання» від 1990 р. громадські організації трактувалися як об'єднання громадян, засновані на спільності інтересів та добровільності членства, що функціонують на засадах самостійності та самоврядування. Необхідно підкреслити, що з переліку громадських організацій було виключено організації, які займалися комерційною діяльністю, релігійні організації, органи територіального самоврядування та органи громадської самодіяльності [7].

Крім того, у цьому ж році з Конституції УРСР було виключено Ст. 6, в якій КПРС проголошувалась керівною та спрямовуючою силою, ядром політичної системи. Наступним важливим кроком на шляху до демократизації концепції стала заборона державним органам втручатися у діяльність громадських об'єднань, які набули права брати участь у формуванні та діяльності органів державної влади та управління, права законодавчої ініціативи, захищати інтереси своїх членів у державних та громадських органах.

У 1991 р. Україна стає на шлях демократичних перетворень. Соціально-політичні реформи, перехід від планової економіки до ринкової, створення демократичних інститутів принципово змінили розвиток українського суспільства. В наслідок цих процесів з'являються дослідження, спрямовані на переосмислення традиційних підходів до аналізу проблем громадських організацій.

В цей час поряд із категорією «громадська організація» широко використовуються такі поняття як «неурядова», «неприбуткова», «некомерційна» організація. Проте, представляється важливим підкреслити, що на думку більшості сучасних українських дослідників – Є. Г. Базовкіна, В. Г. Кременя, Р. М. Лашенко, П. М. Рабіновича, В. Н. Протасова, Ф. М. Фаткулліна та ін. – визначення громадських організацій через заперечення не відображає повною мірою багатосторонню сутність таких організацій, а лише вказує на певну властивість, що не характерна для них. Тому найбільш оптимальним є використання категорії «громадська організація», яка визначається ними як добровільне об'єднання громадян, що виникає за їх ініціативою для задоволення і захисту своїх інтересів, а не для отримання особистого прибутку.

Здійснений аналіз наукових джерел дозволяє нам зробити кілька висновків узагальнюючого характеру. Радянська концепція громадських організацій пройшла в своєму розвитку три етапи. Перший період був насичений регламентуючими правовими актами, що мали силу до кін. 80-х рр. Згідно з ними, створення, діяльність та ліквідація об'єднань проводились під жорстким контролем партійних органів. Зміст діяльності був наповнений комуністичною ідеологією. Незгода з цими положеннями лишало громадян можливості на об'єднання в умовах тоталітарної системи. Для визначення форм об'єднань населення був визначений термін «громадська організація». В другий період концепція отримала наукове обґрунтування. Було визначено, що її сутність полягає у розумінні громадських організацій як суб'єктів соціалістичної політичної системи; визнанні керівної ролі комуністичної партії; наповненні діяльності добровільних об'єднань ідеологічним змістом для досягнення

цілей комуністичного будівництва. Характерною рисою концепції була її закостенілість. Єдиним офіційним варіантом класифікації була класифікація, заснована на близькості організації до КПРС, ступені виконання нею ролі «приводного ременя». Третій період фактично привів до ліквідації концепції і заклад демократичні основи для переосмислення державних підходів до громадських об'єднань.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у дослідженні організаційних основ та основних форм діяльності громадських організацій радянської України, цілі та завдання яких передбачали обов'язкове функціонування на міжнародній арені.

Список джерел та літератури

1. Белова Л. П. Правовые основы функционирования общественных организаций в СССР (20–80-е гг. XX века) / Л. П. Белова // Власть и управление на востоке России. — 2008. — № 2 (43). — С. 72–79.
2. Белозеров Д. А. Роль общественных организаций и творческих союзов в повседневной жизни российской провинции в 50–70-е годы XX века (по материалам Курской области) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук : спец. 07.00.02 «Отечественная история» / Белозеров Дмитрий Александрович ; Курский нац. ун-т. — Курск, 2013. — 28 с.
3. Вопросы теории и истории общественных организаций / отв. ред. А. И. Щиглик, Ц. А. Ямпольская. — М. : Наука, 1971. — 258 с.
4. Данченко М. И. Общественные организации СССР в условиях развитого социализма / М. И. Данченко. — Киев : Наук. думка, 1978. — 236 с.
5. Декрет ЦИК СССР, СНК СССР от 09.05.1924 «О порядке утверждения уставов и регистрации обществ и союзов, не преследующих цели извлечения прибыли и распространяющих свою деятельность на территорию всего Союза С.С.Р., и о надзоре за ними» [Электронный ресурс] : — Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=18604> — Загл. с экрана. — Дата обращения: 17.11.13.
6. Доброва О. В. Общественные организации Пензенской губернии во второй половине XIX-начале XX века : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук : спец. 07.00.02 «Отечественная история» / Доброва Оксана Витальевна ; Пенз. гос. пед. ун-т им. В. Г. Белинского. — Пенза, 2007. — 31 с.
7. Закон СССР от 09.10.1990 N 1708-1. Об общественных объединениях [Электронный ресурс] : Закон СССР от 09.10.1990 № 1708-1. — Режим доступа : <http://www.bestpravo.ru/federalnoje/gn-normy/w5r.htm>. — Загл. с экрана. — Дата обращения : 04.12.13.
8. Ильина И. Н. Общественные организации России в 1920-е годы [Электронный ресурс] / И. Н. Ильина — М., 2000. — Режим доступа : <http://www.artan.ru/?q=ru/ilina1>. — Загл. с экрана. — Дата обращения: 01.12.13.
9. Козлов Ю. М. Соотношение государственного и общественного управления в СССР / Ю. М. Козлов. — М. : Юрид. лит., 1966. — 215 с.

10. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик : утв. чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР 5 дек. 1936 г. (с последующими изменениями и дополнениями). — Режим доступа : <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm> — Загл. с экрана. — Дата обращения: 17.11.13.
11. Конституция (основной закон) Союза Советских Социалистических Республик принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г. [Электронный ресурс] : принята на внеочеред. седьмой сессии Верхов. Совета СССР девятого созыва 7 окт. 1977 г. — Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm>. — Загл. с экрана. — Дата обращения : 17.11.13.
12. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1937 р. — Режим доступу : <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>. — Загл. с экрана. — Дата звернення: 22.03.14.
13. Коржихина Т. П. Общественные организации СССР в 1917–1985 гг. : учеб. пособие / Т. Т. Коржихина ; под ред. Н. П. Ерошкина. — М. : Б. и., 1981. — 96 с.
14. Кравченко В. В. Добровольные общества в СССР и их правовое положение / В. В. Кравченко. — М. : Юрид. лит., 1964. — 115 с.
15. Кравченко В. В. Советские общественные организации в международных отношениях. Организационно-правовые аспекты международной деятельности советских общественных организаций / В. В. Кравченко. — М. : Междунар. отношения, 1976. — 176 с.
16. Левчук К. І. Створення та діяльність громадських організацій в умовах трансформацій українського суспільства (1985–1996 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01 / Левчук Костянтин Іванович ; Вінниц. нац. аграр. ун-т. — Вінниця, 2010. — 433 с. — Бібліогр. : с. 373–433.
17. Макаров Ю. А. Система общественных объединений трудящихся в политической организации советского общества / Ю. А. Макаров, И. Н. Чихичин. — Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1971. — 111 с.
18. Никулин В. В. Общественные организации в советской политической системе: идеологические и организационно-правовые аспекты (1920-е годы) / В. В. Никулин // Вестн. Моск. гос. обл. ун-та. Серия. «Юриспруденция». — 2010. — № 3. — С. 20-25.
19. Об утверждении Положения о добровольных обществах и союзах (объединениях, клубах, ассоциациях, федерациях) (с изменениями на 1 января 1932 года) (утратило силу с 10 июля 1932 года) [Электронный ресурс] : Постановление ВЦИК, СНК РСФСР от 30.08.1930. — Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/901855438> — Загл. с экрана. — Дата обращения: 17.11.13.
20. Программа Коммунистической партии Советского Союза [Электронный ресурс]. — М. : Политиздат, 1962. — Режим доступа : http://leftinmsu.narod.ru/polit_files/books/III_program_KPSS_files/III_program_KPSS.htm — Загл. с экрана. — Дата обращения: 21.11.13.

21. Свистович С. М. Громадські об'єднання України в політиці більшовицького режиму (20–30-х рр. XX ст.) : дис... д-ра іст. наук : 07.00.01 / Свистович Степан Михайлович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — [К.], [2007]. — 596 с.
22. Фортунатов В. В. Роль общественных организаций в выполнении решений XXVII съезда КПСС / В. В. Фортунатов. — Л. : Знание, 1988. — 20 с.
23. Щиглик А. И. Закономерности становления и развития общественных организаций в СССР : политико-правовое исследование / А. И. Щиглик. — М. : Наука, 1977. — 253 с.
24. «Як реєструвати статuti товариств і спілок, що не мають на меті добувати зиск, та наглядати за їх діяльністю» // Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР [Текст] / УРСР ; відп. за вип. : С. М. Глущенко, М. І. Забрудський. — К. : Політвидав України. Т.1: 1917-1941рр. / відп. за вип. С. М. Глущенко. відп. за вип. , М. І. Забрудський ; УРСР. 1963. — 772 с. — С. 499-453.
25. Ямпольская Ц. А. Общественные организации в СССР : некоторые политические и организационно-правовые аспекты / Ц. А. Ямпольская. — М. : Наука, 1972. — 216 с.

References

1. Belova, L. P. Pravovyie osnovy funkcionirovaniya obschestvennyih organizatsiy v SSSR (20–80-e gg. XX veka) (The legal basis of the functioning of public organizations in the USSR (20-80-s years of the XX century). Vlast i upravlenie na vostoке Rossii, 2008, no. 2 (43), pp. 72–79.
  2. Belozеров, D. A. Rol obschestvennyih organizatsiy i tvorcheskih soyuzov v povsednevnoy zhizni rossiyskoy provintsii v 50–70-e gody XX veka (po materialam Kurskoy oblasti) : avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. ist. nauk : spets. 07.00.02 «Otechestvennaya istoriya» (The role of public organizations and creative unions in the everyday life of the Russian province in 50-70 years of XX century (according to the materials of the Kursk region). Kurskiy nats. un-t. Kursk, 2013. 28 p.
  3. Voprosy teorii i istorii obshchestvennyh organizatsij (Questions of theory and history of public organizations). otv. red. A. I. Shchiglik, C. A. Yampol'skaya. — M., 1971, 258 p.
  4. Danchenko, M. I. Obshchestvennye organizatsii SSSR v usloviyah razvitogo socializma (Public organizations of the USSR in the conditions of developed socialism). Kiev, 1978, 236 p.
  5. Dekret CIK SSSR, SNK SSSR ot 09.05.1924 „O poryadke utverzhdeniya ustavov i registratsii obshchestv i soyuzov, ne presleduyushchih celi izvlecheniya pribyli i rasprostranyayushchih svoyu deyatel'nost' na territoriyu vsego Soyuza S.S.R., i o nadzore za nimi («On approval of the statutes and the registration of societies and unions, not profit and extends its activity to the territory of the Union SSR, and supervision»).
- Regime to access :
- <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=18604>

6. Dobrova, O. V. Obschestvennyye organizatsii Penzenskoy gubernii vo vtoroy polovine XIX-nachale XX veka : avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. ist. nauk : spets. 07.00.02 «Otechestvennaya istoriya» (Public organization Penza province in the second half of XIX–early XX century). Penz. gos. ped. un-t im. V. G. Belinskogo. Penza, 2007. 31 p.
7. Zakon SSSR ot 09.10.1990 N 1708-1. Ob obshchestvennykh ob"edineniyah (The law of the USSR of 09.10.1990 N 1708-1. About gromadski associations). Regime to access : <http://www.bestpravo.ru/federalnoje/gn-normy/w5r.htm>
8. Il'ina, I. N. Obshchestvennye organizatsii Rossii v 1920-e gody (Public organizations of Russia in 1920 years). M., 2000. Regime to access: <http://www.arran.ru/?q=ru/ilinal>
9. Kozlov, Yu. M. Sootnoshenie gosudarstvennogo i obshchestvennogo upravleniya v SSSR (The ratio of public administration in the USSR). M., 1966, 215 p.
10. Konstituciya (Osnovnoj Zakon) Soyuza Sovetskikh Socialisticheskikh Respublik : utv. chrezvychajnym VIII s"ezdom Sovetov Soyuza SSR 5 dek. 1936 g. (Constitution (Fundamental Law) Of The Union Of Soviet Socialist Republics, 1936 years). Regime to access: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm>
11. Konstituciya (osnovnoj zakon) Soyuza Sovetskikh Socialisticheskikh Respublik prinyata na vneocherednoj sed'moj sessii Verhovnogo Soveta SSSR devyatogo sozyva 7 oktyabrya 1977 g. (Constitution (fundamental law) of the Union of Soviet Socialist Republics, 1977 years). Regime to access: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm>
12. Konstituciya (Osnovnij Zakon) Ukraïns'koï Radyans'koï Socialistichnoï Respubliki. 1937 r. (Constitution (Fundamental Law) Of The Ukrainian Soviet Socialist Republic. 1937 years). Regime to access: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>
13. Korzhihina, T. P. Obshchestvennye organizatsii SSSR v 1917–1985 gg. : ucheb. posobie (Public organizations of the USSR, 1917-1985 years). pod red. N. P. Erashkina. M., 1981, 96 p.
14. Kravchenko, V. V. Dobrovol'nye obshchestva v SSSR i ih pravovoe polozhenie (Voluntary society in the USSR and their legal status). M., 1964, 115 p.
15. Kravchenko, V. V. Sovetskie obshchestvennye organizatsii v mezhdunarodnyh otnosheniyah. Organizacionno-pravovye aspekty mezhdunarodnoj deyatel'nosti sovetskikh obshchestvennykh organizacij (Soviet public organizations in international relations. Legal aspects of international activities of the Soviet public organizations). M., 1976, 176 p.
16. Levchuk, K. I. Stvorennaya ta diyal'nist' gromads'kih organizacij v umovah transformacij ukraïns'kogo suspil'stva (1985–1996 rr.) : dis. ... d-ra ist. nauk : 07.00.01 (The creation and activity of public organizations in the conditions of transformation of Ukrainian society (1985-1996 years). Vinnic. nac. agrar. un-t. Vinnicya, 2010, 433 p., pp. 373–433.
17. Makarov, Yu. A., Chihichin, I. N. Sistema obshchestvennykh ob"edinenij trudyashchihsya v politicheskoy organizatsii sovetskogo obshchestva (Public

- workers' unions in the political organization of the Soviet society). Saratov, 1971, 111 p.
18. Nikulin, V. V. Obshchestvennye organizatsii v sovetskoj politicheskoy sisteme: ideologicheskie i organizacionno-pravovye aspekty (1920-e gody) (Social organization in the Soviet political system: the ideological and organizational-legal aspects (1920 years). Vestn. Mosk. gos. obl. un-ta. Seriya. «Yurisprudenciya», 2010, no. 3, pp. 20-25.
  19. Ob utverzhdenii Polozheniya o dobrovol'nykh obshchestvah i soyuzah (ob"edineniyah, klubah, associatsiyah, federatsiyah) (s izmeneniyami na 1 yanvarya 1932 goda) (utratilo silu s 10 iyulya 1932 goda). Postanovlenie VCIK, SNK RSFSR ot 30.08.1930. (On approval of the Regulations on voluntary associations and unions, 1932 year). Regime to access: <http://docs.cntd.ru/document/901855438>
  20. Programma Kommunisticheskoy partii Sovetskogo Soyuzha (The program of the Communist party of the Soviet Union). M., 1962. Regime to access: http://leftinmsu.narod.ru/polit_files/books/III_program_KPSS_files/III_program_KPSS.htm
  21. Svistovich, S. M. Gromads'ki ob'ednannya Ukraini v politici bil'shovic'kogo rezhimu (20–30-h rr. XX st.) : dis... d-ra ist. nauk : 07.00.01. (Public associations of Ukraine in the policy of the Bolshevik regime (20-30-ies of XX century). Nac. ped. un-t im. M. P. Dragomanova. [K.], [2007]. 596 p.
  22. Fortunatov, V. V. Rol' obshchestvennykh organizatsiy v vypolnenii reshenij XXVII s"ezda KPSS (The role of public organizations in the implementation of the decisions of the XXVII Congress of the CPSU). L., 1988, 20 p.
  23. Shchiglik, A. I. Zakonomernosti stanovleniya i razvitiya obshchestvennykh organizatsiy v SSSR : politiko-pravovoe issledovanie (Regularities of formation and development of social organizations in the USSR). M., 1977, 253 p.
  24. Hronologichne zibrannya zakoniv, ukaziv Prezidiï Verhovnoï Radi, postanov i rozporyadzhenn' uryadu Ukraïns'koï RSR. «Yak reestruvati statuti tovaristv i spilok, shcho ne mayut' na meti doбуvati zisk, ta naglyadati za ih diyal'nistyu» (How to register the statutes of societies and unions, not having to get the benefit, and to supervise their activities). K., T.1: 1917-1941rr. URSR, 1963, 772 p., pp. 499-453.
  25. Yampol'skaya, C. A. Obshchestvennye organizatsii v SSSR : nekotorye politicheskie i organizacionno-pravovye aspekty (Public organizations in the USSR : some political and legal aspects). M., 1972, 216 p.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2014 р.

С. А. Дитковская

Эволюция советской концепции общественных организаций.

Статья посвящена изучению эволюции советской концепции общественных организаций. Определены основные этапы этого процесса. В рамках каждого из этапов проанализированы терминологические пои-

ски общественной активности населения; определена смысловая нагрузка термина «общественная организация», рассмотрены классификации и принципы деятельности общественных организаций.

Ключевые слова: общественные организации, концепция, политическая система, правовые акты, классификация.

S. Ditkovska

Evolution of the soviet concept of public organizations.

The article covers the evolution of the Soviet concept of public organizations. The main steps of this process are defined. Each of the stages analyses terminological searches of public activity; a substantial load of the term «public organization» is defined, classifications and principles of public association's activity are considered.

Key words: public organizations, concept, political system, legal acts, classification.